

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з економічної теорії

на тему:

**«Вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні та
антимонопольна політика»**

Студентки 2 курсу групи Ф-21

Романків А.А.

Науковий керівник:

Возьний К.З.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль 2018

Вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні та антимонопольна політика

План

Вступ

1. Сутність монополізації економіки: теоретико-методичні підходи.
2. Вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні.
3. Оцінка антимонопольної політики України та шляхи її удосконалення.

Висновки

Список використаної літератури

Затв.
Верховної К.З.

Роботу надано на
корректуру до

19.11.2018р.

Зміст

Вступ.....	4
1. Сутність монополізації економіки: теоретико-методичні підходи.....	6
2. Вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні.....	11
3. Оцінка антимонопольної політики України та шляхи її удосконалення.....	19
Висновки.....	24
Список використаної літератури.....	26
Додатки.....	28

Вступ

Дана тема є надзвичайно актуальною не тільки для всього світу, але й для України зокрема, адже ми бажаємо досягнути її високотехнічного, економічного, культурного розвитку на міжнародному рівні. А для цього потрібно створити необхідні умови, що забезпечили би стабільність і гармонійний розвиток.

Оскільки монополії істотно впливають на загальне економічне положення та фінансовий розвиток будь-якої країни, то їх відсутність і, як наслідок, вільний ринок та міцний малий та середній бізнесможемо віднести до таких умов. Зменшивши вплив фірм-монополістів, наша країна зможе успішно створити передумови для введення ринкової економіки, а для цього вона повинна якнайшвидше розглянути питання про проведення антимонопольної політики та сформуванню конкретний план дій задля його реалізації. Адже кількість підприємств, що монополізують ринок, росте і, на відміну від інших країн світу, де монополізація впливає тільки на виробничу сферу, в Україні практично не залишилось жодної галузі виробництва, якої вона би не торкнулась. Відповідно, через це значна кількість вітчизняних компаній часто не мають навіть можливостівдосконалювати свій бізнес, не говорячи вже про перспективу стати світовим лідерами, адже монополісти витісняють їх із ринку праці.

Проте, не потрібно недооцінювати роль монопольних підприємств, адже вони забезпечують зростання ВВП країни та сприяють розвитку конкурентоспроможності національної економіки, поширенню нових, більш прогресивних форм і методів господарювання. Саме через це, їх не можна повністю усувати із економіки України.

Окрім вищезгаданих проблем, варто звернути увагу на вплив монополій на процес ціноутворення в Україні. Дуже багато монополістичних гігантів зазнають значних збитків, що має негативний вплив на розвиток економіки загалом. Тому виходом із ситуації буде запровадження ефективного регулювання діяльності монополістів, розвиток антимонопольної стратегії, що полягатиме в забезпеченні якості та конкурентних можливостейтоварів та послуг, розвиток сертифікації, проведення експортно-імпоротної політики, створення гнучких системщодо

надання кредитів та фінансової допомоги для підприємців; зняття бар'єру щодо вступу на ринки нових конкурентів; створення сприятливого режиму для функціонування фірм, стимулювання їх мінімізувати витрати і встановлювати доступні ціни, залучення інвестицій тощо.

Метою курсової роботи є дослідити характерні риси у роботі монопольного ринку України, встановити найкращі шляхи удосконалення антимонопольного регулювання, та виявити вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні.

Завдання курсового дослідження:

- аналіз ціноутворення в умовах монополії;
- характеризування впливу фірм-монополістів на ціноутворення в Україні;
- провести дослідження ефективності антимонопольного регулювання в Україні.

Об'єкт дослідження: фірми-монополісти.

Предмет дослідження: особливості ціноутворення в умовах монополій? монополізаційні рухи в економіці України, антимонопольна політика держави і шляхи її удосконалення.

1. Сутність монополізації економіки і теоретико-методичні підходи.

Зрозуміло, що на сьогодні неможливо уявити собі сучасне суспільство без ринків, а їх відповідно - без конкуренції. Однак, як і ринки, конкуренція є не однаковою. Тому, аби зрозуміти що таке монополія, потрібно з'ясувати в чому відмінність між досконалою та недосконалою конкуренцією на ринку та до якої із них вона належить.

Ринок за умов досконалої конкуренції передбачає велику кількість його учасників (покупців та продавців), дії яких незалежні один від одного, а тому жоден окремо взятий представник не здатен впливати на ціну значною мірою, що власне і забезпечує об'єктивність ціноутворення. Окрім цього, для ринку з такою конкуренцією характерна стандартизована продукція, можливість вільно вступати та виходити з галузі тощо.

Якщо ж хоч одна ознака порушується, то дана ситуація є протилежністю досконалої конкуренції і називається неповною (недосконалою), що буває трьох видів: чиста монополія, монополістична конкуренція та олігополія. [3]

Учасники такого ринку не тільки здатні впливати на ціни, вибираючи точку на кривій попиту, а й встановлювати обсяг пропонованої продукції, в той час як представники повністю конкурентного ринку є ціноодержувачами. Звідси і впливає основна відмінність між ринками повної та неповної конкуренції.

Отож, монополією (з грецької - «монос» - один, «поле» - продаю) можна називати такий тип ринкової структури з недосконалою конкуренцією, що передбачає домінування в одній чи декількох галузях певної корпорації, фірми або юридичної особи, що в даному випадку називається монополістом, і виступає єдиним постачальником конкретного типу товару чи послуги на ринку.

Є такі типи монополій:

- природна монополія, що має певні привілеї на ринку через технологічні особливості виробництва (володіння рідкісними ресурсами, дуже висока

вартість або унікальна матеріально-технічна база). Прикладом може бути : водопостачання, електропостачання , залізниці тощо.

- закрита (ще називають адміністративною) – вид монополії, причиною виникнення якої є діяльність органів влади, що спрямована на створення юридичних бар'єрів;
- економічна – може виникнути через певні економічні причини і базується на централізації капіталів або досягає успішного розвитку внаслідок злиття декількох фірм.
- чиста – абсолютне дотримання усіх умов, за яких існує монополія.

Отже, характерними ознаками монополії є:

- 1) існування єдиного виробника ринкової продукції, що однорідна унікальна, тобто відсутні її близькі замітники-субститути;
- 2) наявність багатьох споживачів, що не взаємодіють між собою, а частка кожного в загальному галузевому випуску не є значною;
- 3) наявність актуальної інформації щодо попиту покупців, ринкових цін та обсягів;
- 4) реклама виконує швидше інформаційну, ніж конкурентну функцію;
- 5) монополіст здатен впливати на ціну продукції, що продається, наприклад, змінюючи обсяг виробництва відповідно до спадної функції ринкового попиту. Чим нееластичний попит (і відповідно, чим «крутіша» крива попиту), тим сильніший цей вплив, і тим більша ринкова влада монополіста. Саме через умови ринкового попиту монополія є обмеженою в своїх діях;
- 6) великий прибуток внаслідок встановлення високої ціни , що здатна значно перевищувати граничні витрати продавця;
- 7) присутність значних бар'єрів, що захищають монополію від входження на ринок нових конкурентів. Ось декілька із них:
 - виробники змушені здійснити дуже великі капіталовкладення для початку виробництва, аби стати конкурентом на ринку, а на це здатні далеко не всі;
 - фірмам, що вже укорінились на ринку, притаманні більш низькі витрати;

- завдяки юридичним бар'єрам, що створила держава (так званий ринок закритої монополії) : ліцензіям, патентам, франшизі, авторським правам, нормативно-законодавчому акту тощо - укорінені фірми мають змогу контролювати джерела сировини, технологію та ринок загалом;
- споживачі віддають перевагу вже давно відомому товару (торговій марці), аніж новинці в цій же галузі і т.д.

Зважаючи на вищезгадані бар'єри, унеможлиблюється виникнення в галузі нових виробничих ресурсів, що дозволяє фірмі-монополісту отримувати прибуток в довготривалій перспективі.

Але монополією можуть називатись і ринки, в яких будуть порушуватись деякі вищезгадані умови, але тоді вона не буде «чистою». Для прикладу, якщо лиш 20% галузевого обсягу постачатимуть дрібні виробники, а фірма - 80%;або ж будуть наявні певні заміники продукту тощо.

Для того, щоб досягнути найбільшого контролю над ринком, тобто стати його монополістом, можна застосувати різні засоби. Наприклад, фірма може усунути конкурентів із ринку або ж завоювати їх, нав'язавши власні інтереси. Якщо колись в пріоритеті стояло завдання знищити конкурентів та велась жорстока боротьба між компаніями, то в сучасному світі, зважаючи на вплив різноманітних факторів та обставин, фірми намагаються приєднати суперників, підкоривши їх, та змусити дотримуватись своїх правил. Аби це здійснити, фірми можуть скуповувати, надавати кредити, або ж укладати угоди про співпрацю внаслідок злиття фірм. Фактично, сучасний ринок є монополізованим і залишиться таким ще надовго, а це означає, що позитивні для суспільства особливості конкурентної боротьби не зможуть виявитися (додаток 1).

Якщо проаналізувати діаграму, то можемо зробити висновок, що на разі в Україні відсоток монополізованих ринків є досить великим, а це означає, що будуть формуватись високі монопольні ціни на товари і населення не зможе їх купувати. Щодо конкурентних ринків, то їх частка становить навіть половини від загального ринку, що є великою проблемою для нашої країни.

Причиною не рівних умов конкуренції однозначно є різний режим оподаткування, привілеї та субсидії, котрі надає держава або місцева влада, інфраструктура, пільгове допущення до земельних ділянок тощо. Це призводить до того, що фірми, які не є досить ефективними, знаходяться в кращому стані, а їхні продуктивніші конкуренти мушені відчувати проблеми. Враховуючи це, попри логіку ринкової економіки, перші залишатимуться на ринку, адже ефективніші суперники не здатні будуть підкорити або витіснити їх.

Через те, що монополія гальмує можливість застосувати досягнення науково-технологічного прогресу, економіка стає доволі марнотратною, утримується її інтенсифікація. Окрім цього, на монополістичному ринку, ціни поступово втрачати свою еластичність, будуть мало гнучкими, а зміна пропозиції і попиту не буде мати на них значного впливу. Також фірма-монополіст має властивість заглушувати поштовхи, котрі проходять від попиту до виробництва, а це спричинятиме дезорієнтацію інвестицій, та незадоволення потреб споживачів.

Чому з'явилися і формувалися в подальшому монополістичні тенденції в Україні? На це питання можна дати дві відповіді. Перша полягає в тому, що причиною є уряд, що, з одного боку, сам створює монополії (управлінські) і закликає це робити і бізнесменів, а з іншого – через власну бездіяльність створює для них можливість користуватись сформованим монопольним становищем. В цьому випадку монополізм розглядається як випадковий процес. Згідно з другою, монополістичні угруповання мають закономірність. Вони можуть бути як поодинокими великими фірмами, домашніми товариствами, так і об'єднаннями компаній, що виробляють певний обсяг конкретної продукції. Це дозволяє захопити домінуюче місце на ринку, здобути вплив на процес ціноутворення, де створювати найвигідніші для себе ціни та значно збільшити свій дохід при високій ефективності і малими затратами виробництва.

Для економіки країни монополії можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Перш за все, варто зазначити, що у великих компаніях і їх об'єднаннях виникає більше можливостей для удосконалення поточного

виготовлення товару, фінансування великих науково-дослідних лабораторій, отримання нових академічних підсумків, впровадження нової технології і техніки, реалізації перекваліфікації працівників. Окрім цього, важливим є те, що фірми-монополісти здатні забезпечити значно більшу заробітну плату, аніж ті, що існують в умовах конкурентного ринку.

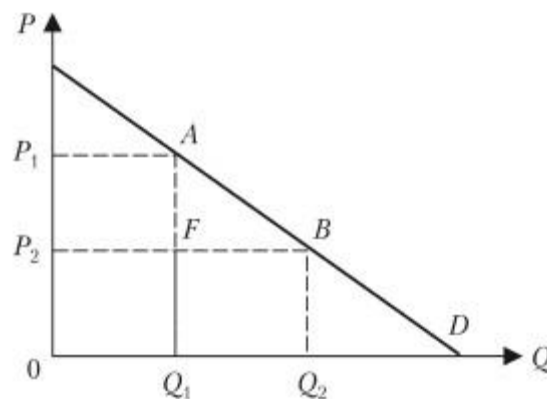
Попри всі плюси, значно більшим є список негативних особливостей. По-перше, сюди віднесемо практику встановлення монополією цін, котрі є набагато більшими від тих, що сформовані на базі суспільних граничних витрат. Фактично монополіст нав'язує свою ціну цілому господарству. По-друге, досить часто через діяльність монополії, котра вже не боїться конкуренції, адже послабила її, використання НТП гальмується, наприклад, призупиняються нововведення та блокується впровадження технологічних новинок. По-третє, відбувається цінова дискримінація, що полягає в продажі однакового товару за різними цінами для різних споживачів.

Підводячи підсумок, можна сказати, що конкуренція є дуже непростим і багатостороннім процесом і для того, щоб досягти успіху в ньому та досягти певної мети, фірма повинна чітко дотримуватися встановленої стратегії дій та бути готовою до боротьби зі своїми суперниками. Однозначно кожна компанія, зазвичай, хоче максимізувати свої доходи, а для цього їй необхідно монополізувати ринок. Тут перевагою величезних компаній є їхня могутність над конкурентом, проте менші фірми є еластичнішими, більш пристосовані до новітніх елементів ринку та інноваційно-активніші. Внаслідок того, що монопольна влада приводить до підвищення цін і зменшення обсягів виробництва, відбудеться можливе погіршення добробуту споживачів і збільшення добробуту фірм-монополістів, а наша країна прагне протилежного.

2. Вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні

Оскільки монополія – це галузь, то крива попиту буде класичною лінією, що має негативний нахил та збігатиметься із кривою галузевого попиту. Як було сказано раніше, фірма-монополіст може встановлювати ціну свого товару і тоді його кількість визначатиметься ринковою ціною попиту. Саме тому, при розширенні свого виробництва, він може сам обрати: чи встановити меншу ціну аби досягти більшого обсягу реалізації продукції, або ж зменшити обсяг продажу задля збереження високої ціни.

Представимо графічно такий вибір монополіста (мал.1):

Мал. 1. Крива ринкового попиту монополіста

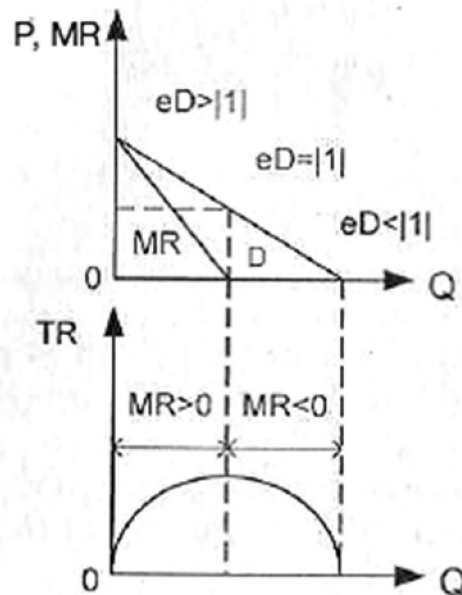
На мал.1 ми бачимо, що площею P_1AQ_10 буде валовий дохід від реалізації Q_1 обсягу продаж; P_2BQ_20 - валовий дохід від реалізації Q_2 обсягу продаж.

Якщо збільшити обсяг виробництва з Q_1 до Q_2 , то валовий дохід збільшиться на величину площі FBQ_2Q_1 , але в той же час зменшиться на P_1AFP_2 . Звідси можна зробити висновок, що при встановленні обсягу випуску товарів, виробник може як щось здобути (наприклад, вартість додатково випущеної продукції), так і щось втратити (частину вартості колишнього обсягу виробництва внаслідок зниження ціни).

У випадку, коли витрати і попит збігаються, монополія може забезпечити значно вищу ціну применшувоб'ємові виробництва, ніж фірма досконалої конкуренції, адже вона не здатна запобігти зниженню ціни і здатна

лише збільшити обсяг випущеної продукції і вже за такої ціни одержати дохід перш, ніж ціна впаде знову.

Розглянемо залежність між попитом, граничним доходом та валовим доходом монополіста, що графічно представлено нижче (мал.2.):

Мал. 2. Попит, граничний та валовий дохід монополії

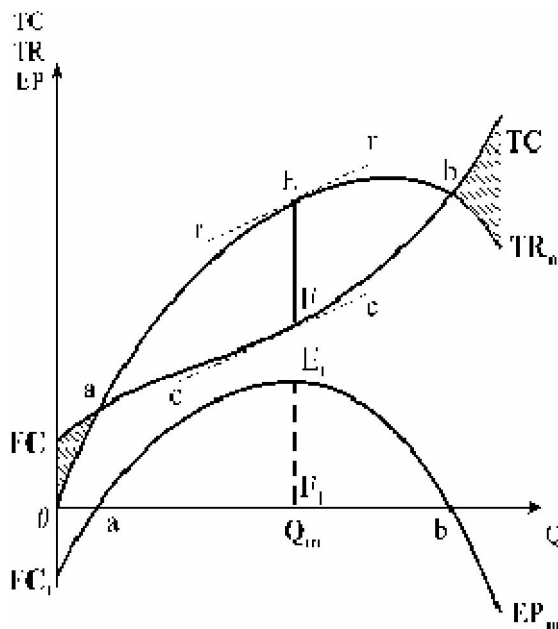
Оскільки монополіст самостійно приймає рішення яку ціну і обсяг продукції встановлювати, то він повинен слідкувати за граничним доходом монополії MR, тобто порівнювати валовий дохід від реалізації одиниць продукції під час розширення підприємства та дохід від реалізації додаткової продукції $n+1$, якщо не хоче зазнати збитків.

На мал.2 можна побачити таку залежність: коли $MR > 0$ (граничний дохід позитивний), то і валовий дохід зростає внаслідок зменшення ціни, а попит є еластичним. В протилежному випадку, при від'ємному граничному доході ($MR < 0$), валовий зменшується внаслідок скорочення ціни, і відповідно попит є не еластичним. Коли ж $MR = 0$ ($ED = 1$), то валовий дохід досягне максимуму. Тому можна стверджувати, що монополіст завжди діє на еластичному відрізку своєї кривої попиту.

Оскільки в монополії граничний дохід MR завжди знаходиться нижче ціни (кривої попиту), то умова максимізації прибутку для монополії матиме вигляд:

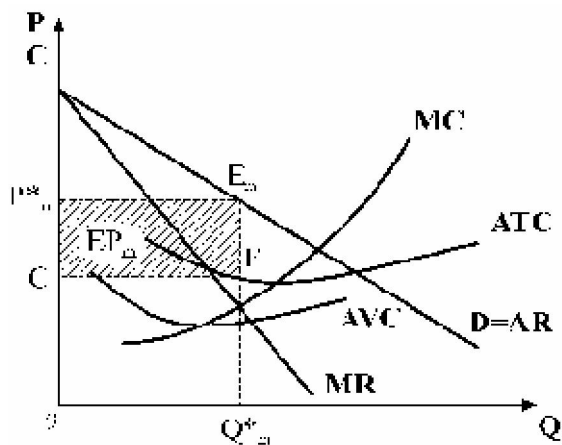
$$MC = MR, MR < P.$$

Порівняємо валовий дохід і валові витрати монополії: фірма обирає такий обсяг продукції і таку ціну, коли різниця між TR і TC є не значною, адже в цьому випадку вона отримає максимальний прибуток(мал.3).

Мал. 3. Максимізація прибутку монополістом (за моделлю TRTC)

Якщо ціна є більшою АТС, то фірма отримує максимальний прибуток, а якщо в незначній мірі середні витрати перевищують ціну, то вона зазнає мінімальних збитків. За умови, що середньо-змінні витрати дорівнюватимуть ціні, фірма або працюватиме, або може закритись. Коли ж АТС перевищує ціну, то фірма змушена припинити свою роботу (мал.4).

Мал. 4. Метод порівняння граничного доходу і граничних витрат (модель MRMC)

Проаналізувавши ціноутворення в умовах монополії, можемо перейти до розгляду цього питання конкретно в нашій країні.

Попри те, що Україна вже 27 років є незалежною і, здавалося б, мала високі шанси стати високорозвиненою країною, її економіка залишилася на тому ж рівні, якщо не впала ще нижче – такі висновки можна зробити на основі аналізу рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 років, в якому Україна зайняла 81 місце із 137 країн світу (додаток 2). [15]

Здавалося б, вона покращила свої позиції на чотири пункти порівняно із рейтингом за 2016-2017 роки, проте зважаючи на дані розширеного дослідження (додаток 3), наша країна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільша втрата («-»13 пунктів) спостерігається у складовій «Ефективності ринку праці». Як ми дослідили, цей показник мав тенденцію до погіршення і вдослідженнях попередніх років, зокрема, торік ми посунулись вниз на 17 пунктів. [15]

Окрім цього, значні втрати України спостерігаються і в складовій інновацій – («-» 9 пунктів), інфраструктурній складовій («-»3 пункти) і в оцінці вищої освіти та професійної підготовки («-»2 пункти).

Не покращили ми і свої позиції за міцністю банків (130 місце), у регулюванні фондовими біржами (134 місце), за оцінкою якості доріг (130 місце), інфляційних змін та здатності України утримувати таланти (129 місце), а також за оцінкою захисту прав власності (128 місце). (Додаток 4)

Ні для кого із нас не секрет, що це було спричинено корупцією, політичною нестабільністю, неефективною державною бюрократією, ускладненим доступом до ресурсів у сфері фінансів, інфляцією, високими податковими ставками, складністю податкового законодавства, нестабільністю уряду, регулюванням валютного ринку, недостатньою освіченістю робітників, поганою етикою робочої сили, недостатньою здатністю вводити інновації, обмеженнями у регулюванні ринку праці, невідповідною якістю інфраструктур, злочинністю та крадіжками,

низькою якістю охорони здоров'я та багатьма іншими чинниками. Це підтверджують і самі експерти, що склали рейтинг негативних факторів для ведення бізнесу в Україні.

Проте, не тільки глобальна конкурентоспроможність викликає труднощі, вони є і у внутрішньому рівні конкуренції загалом. За даними рейтингу 2015 року, що враховує показник ефективності антимонопольного регулювання, Україна знаходиться на 136 місці із 144 країн. Відверто кажучи, це не є хорошим досягненням, проте, зважаючи на вище названі проблеми, ця може здатись комусь не дуже і важливою, аргументуючи тим, що то ніби ще одна сфера, в якій ми є аутсайдерами. Але із цим можна і доцільно посперечатись, адже не слід недооцінювати тісний взаємозв'язок монополізації української економіки та її низької конкурентоспроможності в глобальному масштабі. Це значно небезпечніше, ніж просто прорахуватись під час факторного аналізу і тому ця проблема вважається однією із найбільших перешкод на шляху успішного розвитку країни. Тому варто розібратись в її причинах.

За сучасних умов, чиста монополія, що передбачає панування одного суб'єкта на ринку, котрий забезпечує всю пропозицію конкретного товару або послуги трапляється досить рідко. Тому зазвичай домінуючу позицією певної фірми називають монополією в тому випадку, коли відбувається суттєвий вплив на ціну чи обсяг продукції на ринку. В Україні така позиція складає 35% , але кожна країна оцінює її по різному.

Монополія за українських умов є дивною сумішшю, в якій поєднана економіка, політика, корупція і тяжкий кримінал, де на ринкову позицію фірми впливає не ефективність виробничих чи управлінських процесів, а сила політичного лобі, котре за нею стоїть і глибина корупційних каналів, що перекривають порушення господарського, а іноді і кримінального кодексів.

Явні ознаки монополії ми можемо спостерігати сферах:

- Факсимільного і мобільного зв'язку;
 - Хімічної промисловості;
 - Металургії;

- Внутрішніх авіап перевезень;
- Регіональних енергоринків;
- Виробництва курятини та регіонального посередництва на агроринку.

Окрім цього, можемо навести приклади природних монополій, котрі на разі контролюються державою:

- Енергоатом;
- Укренерго;
- Укрзалізниця;
- Нафтогаз;
- Укрпошта;
- Укрспирт

Одними із найбільш монополізованих сфер ринку залишаються паливно-енергетичні комплекси, транспортні галузі та поштовий зв'язок, житлово-комунальне господарство. Також від значних обмежень для розвитку конкуренції страждають видобувна та переробна промисловості, ринок зв'язку, охорона здоров'я фінансова діяльність тощо.

Прикладом монополістів в Україні може бути «Нафтогаз України», «Укрспецекспорт», «Енергоатом», «Укрзалізниця» і т.п.

Ще донедавна «Укртелеком» також вважали монополістом, але через динамічний розвиток науково-технологічного прогресу з'являється ряд нових замінників прогресивних технологій виробництва, що призвело до виникнення фірм-конкурентів та створення нових підприємств. За даними ВАТ «Укртелеком» на разі обслуговує 10 млн. абонентів, тоді як іншими операторами мобільного зв'язку – 20 млн.

Якщо говорити про регіональний рівень, то попри ринки природних монополій, відбувається монополізація також ринків із рядом послуг, де здійснюються функції держави, надаються послуги, що передбачають адміністративні обмеження, окремих регіональних ринків, на яких переробляється сільськогосподарська продукція. Також нерівністю умов конкуренції

характеризуються окремі ринки, де виготовляється продукція агропромисловим комплексом, здійснюється роздрібна торгівля, будівництво, пасажирські автоперевезення міськими та міжміськими маршрутами тощо.

Додаткові ризики упідвищенні показників концентрації товарних ринків може спричинити запровадженій господарський оборотсільськогосподарських земель, не забезпечивши ефективний контрольнад концентрацією прав власності на землю та їївикористовування.

У нашій країні природні монополії дуже впливають своєю діяльністю на економічний стан. Приблизно 10% ВВП належать послугам зв'язку і житлово-комунальній сфери, ще 10% —обсягу виробництва «Нафтогаз України». Проте вони не можуть похвалитись високою якістю їх послуг та достатнім рівнем розвитку, томувідбувається погіршення добробуту споживачів.

Провівши дослідження на основі фінансових результатів діяльності найбільш прибуткових компаній, можна зазначити, що «Нафтогаз України», попри свої величезні збитки у розмірі 1842 млн. грн. у 2007 р. та 2038,2 млн. у 2011 р. грн., зміг майже на 89% наповнити загальний фінансовий портфель держкомпаній за підсумками 2017-го. Його чистий прибуток в цьому році становив 39,3 млрд. грн. (у 2016-му було 17,8 млрд.грн.). Основна причина такого стрімкого зростання прибутку – перемога в арбітражу проти російського "Газпрому". Завдяки їй компанія отримала найбільший чистий прибуток за останніх 20 років. [17]

В той же час, підприємства електроенергетичної галузі у 2017 році знизили прибуток одразу на 33% - до 4 млрд. грн. Чистий прибуток "Укренерго", наприклад, за рік скоротився із 3 млрдгрн до 1,7 млрд грн. Виключенням у списку стала "Центренерго" – це єдина енергогенеруюча фірма, яка в 2017 році збільшила прибуток у п'ять разів – до 1,9 млрд. грн. Щодо «Обленерго», то її втрати у 2013 р. склали 1, 65 млрд. грн., а у 2016 – 10 млрд. грн.. Отож монополії блокують розвиток ТЕК України, перешкоджаючи їхньому підвищенню ефективності і конкурентоспроможності і послаблюють енергетичну безпеку держави. [17]

Також великою проблемою є фактична монополізація величезних галузей економіки, наприклад, феросплавні, міндобривні, електроенергетичні,

металургійні ринки, авіап перевезення тощо. А причиною цього було те, що впродовж останніх декількох років група осіб, найбільш наближених до влади, активно скуповували українські активи. Найбільш активними структурами володіють Рінат Ахметов, Дмитро Фірташ та Ігор Коломойський.

Можемо також навести приклади коли монополісти маніпулюють вітчизняними споживачами на національному рівні:

- Роумінг для українських громадян вартує майже в 2,5 рази більше, аніж відповідна послуга для європейців;
- Протягом багатьох років із встановленою періодичністю вітчизняні водії та пасажери страждають від здирництва на якості і особливо ціні бензину;
- Авіап перевезення у ціні та якості дуже поступаються європейському повітряному транспорту, де за політ на лаукостах можна заплатити стільки ж, як і за звичайне таксі.

Щоб підвищити ефективну діяльність України, потрібно створити належне конкурентне середовище. Але перешкодою створення нових підприємств є те, що недостатньо розвинена ринкова інфраструктура України, котра б сприяла розвитку вільного та недискримінаційного користування суб'єктами господарювання земельними ділянками, торговельними площами, інформацією про ринкову кон'юнктуру, засобами рекламування, високою вартістю кредитних ресурсів, надмірним загальним податковим навантаженням. Окрім цього, досі завеликою є кількість природніх монополій в загальному обсязі виробництва, механізм держрегулювання в цій сфері залишається недосконалим, концентрація ряду потенційних конкурентних ринків є невиправдано високою, в особливості регіональні та місцеві, а також немає рівних умов конкуренції для всіх економічних суб'єктів на більшій половині ринків. Усі ці перешкоди є одними із найважливіших чинників, що обумовлюють низький рівень ефективності української економіки та перешкоджають її інноваційній орієнтації.

3. Оцінка антимонопольної політики України та шляхи її удосконалення

Державне регулювання економіки тісно пов'язане з антимонопольним законодавством, через те, що процес утворення монополій може контролюватись уповноваженими державними органами, обмежуючи монопольну владу та її прояви, забороняючи діяльність монополій тощо.

Монополія перешкоджає розвитку конкурентної боротьби, а за її відсутності неможливим є нормальне функціонування ринку.

Аби цьому запобігти, уряд повинен проводити активну і значну антимонопольну політику, в структуру якої відносяться видання законів, актів, лімітування області впливу монополістичних організацій і застосування різних покарань до порушників від фінансових до кримінальних.

Антимонопольна політика - комплекс заходів, що здійснюються державою, по припиненню зловживання монопольним становищем. Головними обов'язками держави в її роботі згідно проведення антимонопольної політики є створення антимонопольного законодавства, яке б регулювало роботу вже існуючих монополій, а крім того утвердження законів, які б не дозволяли антиконкурентних операцій, а крім того передбачили обов'язок за недобросовісну конкуренцію, стимулювати як підвищення добробуту споживачів, так і ефективний розподіл ресурсів з обмеженим доступом, а також забезпечувати економічне зростання в цілому, вирішення соціальних, екологічних та інших проблем. [11]

Інструменти антимонопольного регулювання:

- Видання відповідних законодавчих актів;
- Встановлення заборон (наприклад, на купівлю (продаж) товару в іншому місці в іншого постачальника);
- Застосування заходів відповідальності і накладення санкцій за виявлені порушення;
- Використання особливого режиму оподаткування монополіста.

- Встановлюються допустимі рівні мінімальних і максимальних цін і розміри можливого прибутку (рентабельності);
- Здійснюються виплати різних дотацій з бюджету;
- Вживаються заходи з підтримки конкуренції;
- Проводиться розукрупнення підприємства, тобто його поділ на більш дрібні фірми

Система антимонопольного законодавства України містить такі Закони України:

- Про Антимонопольний комітет України,
- Про захист від недобросовісної конкуренції, постанову КМУ №765
- Про запровадження механізму запобігання монополізації товарних ринків у редакції постанови КМУ №499,

Також сюди належать Правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затверджені розпорядженням Антимонопольного комітету України №5 у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України №169-р, Положення про контроль за економічною концентрацією, затвердженого розпорядженням АМК України №134-р та ряд інших. [7]

Отже, Закон України — Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності, стосується, в першу чергу, не боротьби з монополізмом і нечесної конкуренції, а формування Антимонопольного комітету України.

Зараз в Україні є багато завдань у сфері державної антимонопольної політики товарних ринків, вирішивши їх, наша країна зможе визначити перспективні шляхи демонополізації економіки. До таких завдань належать наступні:

Перше завдання – активізація та підвищення якості законотворчої та нормотворчої діяльності. Ця робота повинна йти за трьома напрямками: по-перше, розвиток власне антимонопольного законодавства; по-друге, вдосконалення правил застосування антимонопольного законодавства, де головне створення реальних важелів впливу на антиконкурентні елементи; по-третє,

рішучі дії щодо недопущення спотворення конкуренції на оборонну російському законодавстві в цілому (на національному рівні, рівні суб'єктів України, міністерств і відомств).

Друге завдання - захист єдиного економічного простору і нещадна боротьба з адміністративними бар'єрами.

Перш за все - боротьба з антиконкурентними діями органів державної влади та місцевого самоврядування. Боротьба має вестися за трьома основними напрямками: з бар'єрами на шляху руху товарів; з адміністративними бар'єрами (пригнічують, перш за все, малий бізнес); з діями державних органів, які спотворюють конкурентну ринкову середу (велике значення в цьому плані буде мати прийняття Закону України «Про державну допомогу»). Особливо важливо, що ефективне застосування антимонопольних методів впливу на органи влади має великий антикорупційне вплив.

Третє завдання - контроль економічної концентрації.

Ті процеси ре концентрації (рекапіталізації), що йдуть в Україні після кризи 1998 р., у виробничому і фінансовому секторах з необхідністю приводять до збільшення кількості угод і до серйозних процесів перерозподілу власності. Українським антимонопольним органам слід кардинально переглянути підходи в оцінці цих процесів і, отже, змінити зміст і форми роботи. Роль антимонопольних органів не тільки і не стільки в тому, щоб сліпо враховувати всі такі операції і штрафувати недбайливих громадян і юридичних осіб за дрібні процедурні порушення. Завдання - зуміти відокремити об'єктивні процеси концентрації (мають, найчастіше, яскраво виражений позитивний соціально - економічний ефект) від фактів їх використання антиконкурентними методами.

Четверте завдання - виявлення та підтвердження монопольних цін і узгоджених дій, що обмежують конкуренцію. Тут необхідно як серйозний розвиток законодавства, так і на постійній взаємодії з іншими відомствами, насамперед - силовими.

П'яте завдання - захист від недобросовісної конкуренції, контроль дотримання законодавства про рекламу, захист прав споживачів.

В умовах недостатньо розвинутої інституціональної інфраструктури товарних ринків значні масштаби набуває недобросовісна конкуренція, а саме: обман споживачів, дискредитація конкурента, несанкціоноване використання чужої інтелектуальної власності при продажу товарів. Непроста ситуація складається у сфері використання авторського права і суміжних прав, патентів, товарних знаків, а також фірмових найменувань. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, боротьба з піратством, так само як і ефективний неформальний контроль дотримання рекламного законодавства та захист прав споживачів - одні з найважливіших передумов здійснення прямих іноземних та вітчизняних інвестицій у вітчизняну економіку. Але не шляхом наклеювання шаленої кількості марок, як пропонують борці якості товарів, а шляхом кропіткої, щоденної роботи з виховання цивілізованого виробника і споживача, з одного боку, і побудови системи реального захисту якості продукції, робіт і послуг - з іншого.

Шосте завдання - регулювання діяльності природних монополій.

Останнім часом широко обговорюються питання реструктуризації природних монополій та державної тарифної політики. Роль антимонопольних органів тут двояка: з одного боку - антимонопольний контроль, з іншого - тарифне регулювання.

Але мета діяльності одна: забезпечити ефективне функціонування суб'єктів природних монополій не тільки з точки зору самих цих суб'єктів, але і з точки зору споживачів їх послуг, тобто суспільства.

Тому треба буде розв'язати складний комплекс питань, пов'язаних з ефективним ціновим регулюванням послуг природних монополістів, ліквідацією перехресного субсидування, усуненням без альтернативності умов договорів з постачальниками послуг, які дискримінують або несприятливі для всіх категорій споживачів, розвитком змагальності в отриманні виняткових прав на надання послуг в умовах природної монополії . Повинні бути обмежені можливості зловживання ринковою владою і спотворення інформації про реальних витратах і прибутку з боку великих вертикально інтегрованих компаній

з природно - монопольним компонентом, що є об'єктивною основою реструктуризації подібних компаній. В ході цієї роботи, безумовно, має бути покладено край антиринкової і антидержавної практиці, коли встановлення тарифів незаконно узурпує самої природною монополією або її галузевим відомством, що ми маємо сьогодні на прикладі МПС.

В результаті спотворюються макроекономічні пропорції, деформується зовнішньоекономічна політика, господарюючі суб'єкти, бюджет і економіка в цілому зазнають втрат. Це занадто дорога ціна благополуччя однієї, нехай і найважливішою, галузі. Цілком очевидно, що під час і в умовах політики активного реформування економіки, реформування природних монополій, держава повинна мати один регулюючий їх орган.. Регулятор не технічний, а економічний. Питання про те, чи повинен цей орган бути поєднаний з антимонопольним регулятором, - вторинний і вирішується в різних країнах по-різному.

Як видно, антимонопольне законодавство займає істотне місце в економіці і господарському праві як один з методів державного регулювання економіки, та безпосередньо лімітування створення монополій, застосування ними монопольної влади, а крім того недопущення протизаконних дій в конкуренції. Потреба в дослідженні антимонопольного законодавства і практики інших країн ніяк не потребує сумнівів.

Антимонопольне законодавство України постійно покращується і доповнюється все новими законами. Якщо раніше АМКУ акцентував увагу на формування монопольних цін і цінову дискримінацію, то тепер увага спрямовується і на інші компанії.

Отже, українським законодавцям необхідно працювати в установленому напрямку, враховуючи іноземний досвід, а крім того створити власні новітні методи боротьби з зловживанням монопольним становищем, а крім того недопущення і попередження формування монополій.

Висновки

Під час написання курсової роботи нами було досліджено характерні риси у роботі монопольного ринку України, встановлено найкращі шляхи удосконалення антимонопольного регулювання, та виявлено вплив фірм-монополістів на ціноутворення в Україні.

Після аналізу наведених фактів і досліджень у першому розділі, можна підбити підсумок про те, що наразі в Україні відсоток монополізованих ринків є досить великим, а частка конкурентних ринків не становить навіть половини від загального ринку, що є великою проблемою для нашої країни. Також ми зрозуміли, що монополії істотно впливають на загальне економічне положення та фінансовий розвиток будь-якої країни, тому будь-яка компанія, як правило, намагається встановити контроль над ринком з метою максимізації прибутку. Такий підприємець має ймовірність коригувати обсяг випуску, неприродно збільшувати і зменшувати вартість продукту. Дані процеси дуже негативно впливають в конкурентну боротьбу і підвищують суспільні витрати. Хоча з іншої сторони, монополія сприятливо впливає на впровадження науково-технічного прогресу в галузях нашої економіки, що мають у власному розпорядженні велику кількість коштів. Також є природні монополії, які заощаджують ресурси суспільства і ще контролюються державою.

В другому розділі проаналізовано вплив монополії на ціноутворення загалом та конкретно в нашій країні. Чистий монополіст, перебуваючи одним виробником або продавцем товару, значно впливає на вартість – це відбувається тому, що він здатний маніпулювати розміром пропозиції. Якщо підприємець приймає рішення підвищити ціну, то в такому випадку зменшує пропозицію на ринку і ніяк не побоюється того, що суперники можуть захопити його.

Також ми зрозуміли, що у нашій країні природні монополії дуже впливають своєю діяльністю на економічний стан. Приблизно 10% ВВП належать послугам зв'язку і житлово-комунальній сфері, ще 10% — обсягу виробництва «Нафтогаз

України». Проте вони не можуть похвалитись високою якістю їх послуг та достатнім рівнем розвитку, тому відбувається погіршення добробуту споживачів.

Великою проблемою є і фактична монополізація величезних галузей економіки, наприклад, феросплавні, міндобривні, електроенергетичні, металургійні ринки, авіап перевезення тощо. А причиною цього було те, що впродовж останніх декількох років група осіб, найбільш наближених до влади, активно скуповували українські активи.

В третьому розділі аналізувалася антимонопольна стратегія України і шляхи її поліпшення. Проаналізувавши стан, можемо сказати, що на сьогодні державі потрібно здійснювати стрімкі антимонопольні заходи, які повинні полягати у стимулюванні формування новітніх конкурентоспроможних фірм, в заохоченні компаній інших сфер до виробництва монополізованих типів продукту, в полегшенні допуску інших компаній на монополізовані ринки.

Формування та виконання раціональної антимонопольної політики має сприяти формування конкурентної сфери ринків економіки, від якої у значній мірі залежить матеріальне благополуччя жителів України. Однак, незважаючи на всі ці заходи, цілком ліквідувати монополію неможливо, але в наших силах звужити її шляхом відділення ринку природних монополій від ринку змішаних або шляхом впровадження новітніх технологій.

Отже, функціонуюча в Україні система антимонопольного регулювання товарних ринків потребує перебудови і вдосконалення з урахуванням характерних чинників і проблем, що з'явилися в період здійснення програмних заходів демонополізації і перспективних шляхів розвитку національного господарства.

Список використаної літератури

1. Антимонопольний комітет. Офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>.
2. Башнянин Г. І., Щедра О. В. Мікроекономічна теорія. Навч. пос. – Львів: Новий світ, 2014. – 640 с.
3. Верещагіна, О. Антимонопольно-конкурентна політика як складова економічної політики в Україні [Текст] / Олена Верещагіна // Юридичний журнал. – 2011. – № 5. – С. 37-41.
4. Вольний, К. З. Юдаїзм і сучасні економічні доктрини / К. З. Вольний // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 29-42.
5. Длугопольський, О.В. Теорія економіки державного сектора : навч. посіб. – К. : Професіонал, 2007. – 592 с.
6. Закон України — Про Антимонопольний комітет України // Відомості Верховної Ради України №50, ст.472
7. Закон України — «Про внесення змін до Закону України»«Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності»
8. Закон України — «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» // Відомості Верховної Ради України – № 21 – ст. 296
9. Петруха, С. В. Ретроспектива антимонопольного контролю за злиттям суб'єктів господарювання: вітчизняний та зарубіжний досвід [Текст] / С. В. Петруха, І. О. Железко // Економіка та держава. – 2013. – № 3. – С. 56-59.
10. Скворцов, І. Моделювання функцій попиту і пропозиції на ринку монополістичної конкуренції [Текст] / І. Скворцов, У. Балик // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 25-28.

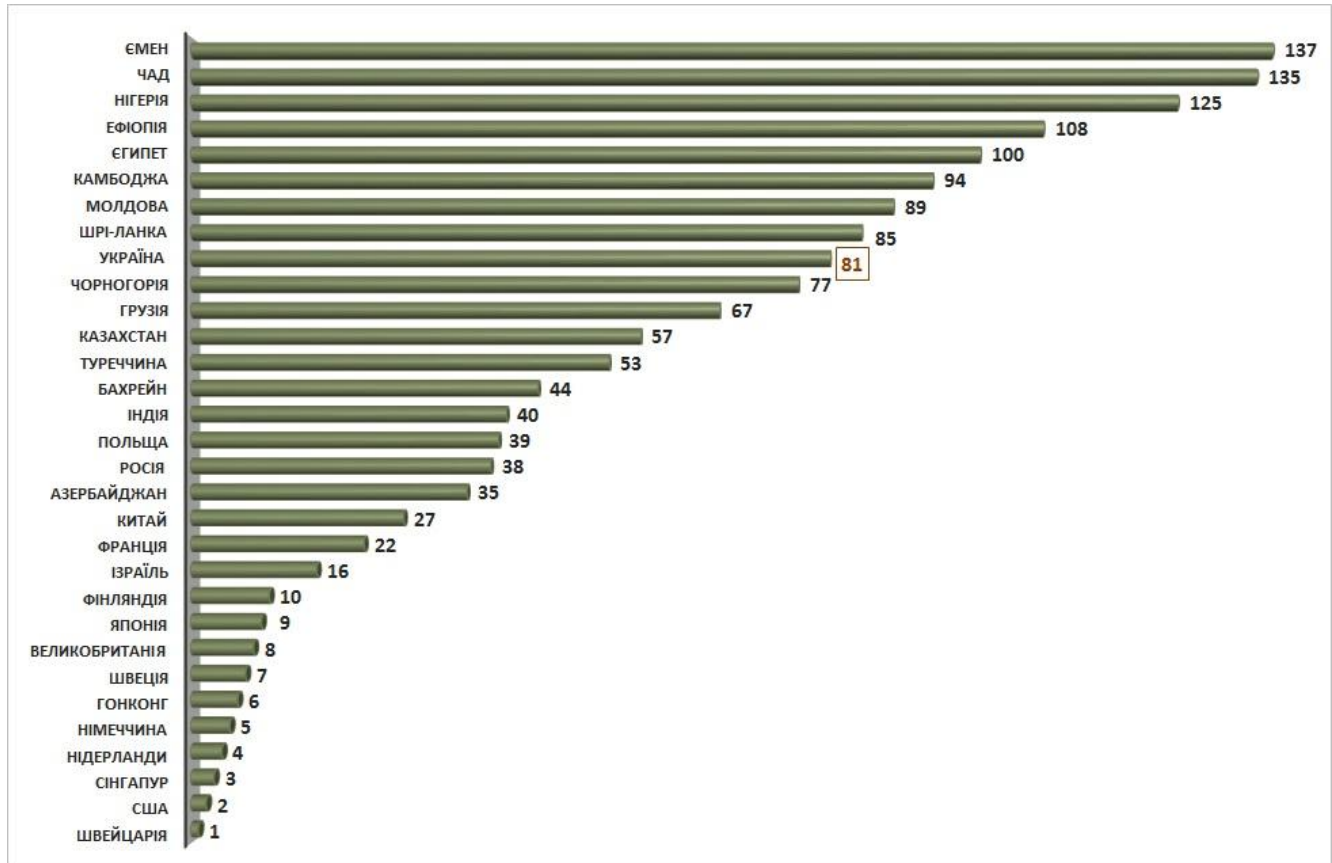
11. Марцин В. Конкуренція як засіб антимонопольного регулювання товарних ринків та місце в ньому держави / В. Марцин // Економіка. фінанси. Право. – 2012. – № 10.
12. Тимофеев, Д. И. Монополия и конкуренция: эволюция стратегий энергокомпаний [Текст] / Д. И. Тимофеев // Микроэкономика. – 2008. – № 6. – С. 43-49.
13. Чіп Л.О. Надмірна монополізація економіки України як обмежуючий фактор конкуренції / Л.О. Чіп. — Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_99/57.pdf
14. Филлюк, Г. Монопольна влада: природа та форми прояву [Текст] / Г. Филлюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2008. – № 101. – С. 54-58.
15. <http://edclub.com.ua> [Електронний ресурс] : [Громадська спілка "Економічний дискусійний клуб"]. – Електронні дані. – [Київ : Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 , 28.09.2017]. — Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
16. pidruchniki.com [Електронний ресурс] : [Навчальні матеріали онлайн]. – Електронні дані. – [Київ : Навчальні матеріали онлайн, 2010 - 2018]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1212012439832/politekonomiya/tsinoutvorennya_rinkah_chistoyi_monopoliyi_monopolnoyi_konkurenciyi
17. Сергій Головнєв, biz.censor.net.ua [Електронний ресурс] : ["БизнесЦензор"]. – Електронні дані. – [Київ : Скільки Фірташ та інші заробляють на розподілі газу, 05.07.18 09:12]. – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/resonance/3074767/sklki_frtash_ta_nsh_zaroblyayut_na_rozpodl_gazu

Додаток 1

Діаграма 1. Структура ринку України;

Додаток 2

Таблиця 1. Рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018; джерело:[15]

Додаток 3

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)	2017-2018 (з 137 країн)
Україна	73	84	76	79	85	81
Грузія	77	72	69	66	59	67
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Росія	67	64	53	45	43	38
Польща	41	42	43	41	36	39

Таблиця 2. Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності; джерело:[15]

Додаток 4

ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)		ТРЕНД ЗА ІНДЕКСОМ (10 останніх досліджень)
	місце в рейтингу			значення індексу*	
	79	85	81	4,1	
ОСНОВНІ ВИМОГИ	101	102	96	4,2	
ІНСТИТУЦІЇ	130	129	118	3,2	
ІНФРАСТРУКТУРА	69	75	78	3,9	
МАКРОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	134	128	121	3,5	
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА ПОЧАТКОВА ОСВІТА	45	54	53	6,0	
ПІДСИЛЮЮЧІ ПРОДУКТИВНОСТІ	65	74	70	4,1	
ВИЩА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА	34	33	35	5,1	
ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ТОВАРІВ	106	108	101	4,0	
ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ	56	73	86	4,0	
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ	121	130	120	3,1	
ТЕХНОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ	86	85	81	3,8	
РОЗМІР РИНКУ	45	47	47	4,5	
ІННОВАЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	72	73	77	3,5	
ВІДПОВІДНІСТЬ БІЗНЕСУ СУЧАСНИМ ВИМОГАМ	91	98	90	3,7	
ІННОВАЦІЇ	54	52	61	3,4	

*/ індекс оцінюється за шкалою від 0 до 7, більше значення якого є кращим

*Таблиця 3. Детальніше розглянені основні складові Індексу України;
джерело: [15]*